

SZAKÁCS SZIDÓNIA

VENDÉGLÁTÁS, KÁVÉHÁZAK, SZABADIDŐ

A DUALIZMUS ELEJÉN KOLOZSVÁRON (1870–1880)

■ Kolozsvár vendéglátását a dualizmus korában pezsgő és fejlődő iparágként tarthatjuk számon, és ez érvényes már az 1870–1880 évtizedre is. A város vendéglátása az 1870-es években lendületes fejlődésnek indult, számos olyan vendégfogadó intézmény létesült ekkor, amelyek működése és fennmaradása a további években jelzi, hogy a kolozsvári polgárok szeretett törzshelyként látogatták.

Az 1870-es évekre vonatkozó kutatásom elsődleges forrásaként a *Magyar Polgár* napilapot választottam, mert úgy látom, a város korabeli szellemét, hangulatát, és a történeteket leggazdagabb hírforrásként a K. Papp Miklós alapította napilap közvetíti. A *Magyar Polgár* megjelenésének kezdeti éveiben nagyszámú olvasónak és előfizetőnek örvendett. Délutánként jelent meg, nagyrészt kolozsvári hírekkel szolgált, de világszintű eseményekről is tudósított. Büszkén hirdette magáról: „lapunk a legelső magyar napilap ezen elszigetelt kis országrészben”.¹

A helyi társadalom sokszínűsége kialakított egy olyan kulturális és művelődési összképet, amely a hétköznapi életben és a szabadidő eltöltésében is meghatározó volt, és amely külsőségeiben is hordozta a hovatartozás jeleit: egyéni és társadalmi szinten számított, hogy ki milyen

„Kolozsvár városának történetéről beszélni egy óra alatt nehezebb feladat, mint ugyanerről három órát beszélni egyfolytában.”

Ez úton szeretném megköszönni konzulensemnek, Ferenczi Szilárdnak a támogatását, a dolgot megírásához nyújtott szakmai tanácsait.

körökben, egyletekben vesz részt, hol és kivel szórakozik, milyen kávéházba jár, milyen jelmezeket ölt magára egy bálban. A város a szállodák, cukrászdák, kávézók, fogadók kínálatában alkalmazkodott a kereslethez, sorra létesültek a különbözőség élményére törekvő vendéglátóipari egységek. Színvonalukat az évek során megtartották, egy olyan, kínálatban és szolgáltatásokban gazdag struktúrát létrehozva, amely egyfajta modellként szolgált a későbbi vendéglátóhelyek számára. Számos intézményesített szabadidős tevékenység is ekkor kezdett megjelenni és az emberek mindennapi elfoglaltságához tartozott a szórakozásra, művelődésre és társalgásra fordított idő.

Kétségtelenül kulcsfontosságú szerepe volt a vendéglátás fejlődésében és sokszínűségében a társadalom elvárásainak, szükségleteinek kielégítésére irányuló törekvés, a vendéglátóhelyek tulajdonosai pedig igyekeztek mind szolgáltatásaikat, mind enteriőrjeiket a székesfővárosi és nyugati mintára kialakítani, a kor-szellemnek megfelelően.

Az utazási szokásokat illetően fontos megemlíti, hogy az egyre nagyobb teret hódító fürdőzési szokások és a fürdő kultúra kiterjesztette a korban az utazás iránti vágyat, amelynek hatása leginkább a különböző fürdőhelyek széleskörű szolgáltatásain mutatkozott meg, egyre jobb minőségű vendéglátást biztosítva, amely lehetőséget nyújtott megannyi szórakozási lehetőségre a szabadidős tevékenységek színes palettáján. Másodsorban, fontos kiemelni azt a tényt is, hogy a szabadidős tevékenységek sokszínűsége és a társadalmi élet különböző szintjeinek a megnyilvánulása, a kávézók, cukrászdák törzshelyekké válása létrehozta azokat a felteteleket Kolozsvár közéletében, amelyek egy virágzó vendéglátáshoz, majd a századfordulón a városi turizmus kialakulásához nagymértékben hozzájárultak.

A vendéglátás és turizmus fejlődését, az utazás iránti igényt tükrözi azoknak az útikönyveknek és városleíró kalauzoknak a megjelenése is 1894-től kezdődően, amelyek jelzik, hogy a városára büszke polgár szükségét érezte annak, hogy az idelátogató turistáknak megmutassa a vendéglátóhelyeket és azokat a helyszíneket, ahol a kor embere korozhatott, olvashatott, szórakozhatott, fürdőzhetett, kávézhatott és süteményezhetett.

Kolozsváron az 1870-es évek sajtójában hangsúlyos szerepet vitt a kávéházi kultúra és a kávéházi élet mint a társas kapcsolatok helyszíne, amelyek többet jelentettek egyszerű ital- és kávéfogyasztásnál. A törököktől származó kávéélmény szokása nagymértékben befolyásolta a kor emberének szellemi és fizikai létét.² Olyan különlegessé vált, amelynek fogyasztását felüdítő, elmét felfrissítő, elgondolkodtatást és elmélkedést keltő elfoglaltságként ajánlották, de legfőképpen társaságot, társalgást igényelt. Az intenzív kávéfogyasztás és rutinos kávézás elterjedésének következtében a korban szükségletté vált egy olyan helynek a megteremtése, ahol el lehetett fogyasztani egy édest vagy keserűt, a fehéret vagy feketét, a hosszút vagy rövidet. Így született meg a kávéház, ahol elsősorban kávéfogyasztásra nyílt alkalom, de egyre inkább a társalgásé lett a főszerep. A kávé-kávézás teljesen új értelmet nyert, egy olyan rutint, melynek lényegét nem az egy csésze kávé alapozta meg, hanem a csésze kávé megosztása, és főként, hogy ki kivel osztja meg. Kialakult az a kávéházi kultúra, amely ugyan sok esetben hasonlóságokat mutat az alapszolgáltatások szintjén, de az egyediségre törekvés is jellemzi. Minden kávéháznak megvan a maga története, sajátos törzsvendégek, különlegessége és persze egyedi menülapja.

Egy pesti napló az 1870-es évekből jelzi, hogy mily rutin volt már akkor kávéházat látogatni akár az átlagpolgár számára is. A naplóbejegyzések szerzői,

Csorba Géza és Táncsics Eszter 470 napról szóló feljegyzéseikben azt mutatják, hogy közel egyötöd időben, 83 alkalommal kávéházi látogatást tettek. Ugyanitt fény derül arra is, hogy a kávéházak törzsközönségét többségében férfiak alkoták, akiket nem pusztán az italok, kávék fogyasztása, hanem leginkább a szabad újságolvasás vonzott. A kávéház népszerűségének titka nemcsak a kávé-, hanem egyenlő vagy nagyobb mértékben a hírfogyasztás is. „A hangsúly a fogyasztás mikéntjén, a kávéivást övező viselkedés rituáléjára esik. Kávéivás és újságolvasás – a kettő együtt jelentette a polgárok egyik fő szórakozási tevékenységét.”³

A kolozsváriak számára is elsődleges élvezeti cikként szolgált a kávé. A serkentő ital kedvelői a kávéház igénybe vétele mellett más üzlethelyiségekben is kávéhoz juthattak. A kor egyik kiemelkedő kereskedője Hutter János, aki a főtéren, a Tivoli alatt (a Matrózhoz) nyitott kereskedésében kubai kávé, finom Moccát, arany Jávát, Ceylon kávé, Santost, valamint friss és pörkölt kávé is eladott.⁴ A Csiki testvérek fűszer- és csemegekereskedése rendelkezett az újdonságnak számító Bourbon kávéval, „amely nemcsak különösen finom zamatosága által múlja felül az eddig ismert kávéfajokat, hanem főleg kiváló olcsósága miatt is figyelmet érdemel”.⁵

A kolozsvári kávéházakat illetően két típust különböztethetünk meg az 1870–1880-as időszakban: egyrészt azok a kávéházak, amelyek önálló vendéglátó helyiségekként működtek, másrészt a cukrászdával egybekötött kávéházak. Az előbbi kategóriába tartozott az 1872-ben alapított Mátyás király kávéház, majd az egyre nagyobb teret hódító és közismertségben felülmúlhatatlan Helffy-féle kioszk, a Grand-Caffé/Grand kávéház, ugyancsak 1872-től.

A Helffy-féle kioszkot, majd az itt megnyitott kávéházat egy nagyváradi származású kávé, Kornheiser vette bérbe 1872 szeptemberében. A Grand-Caffé megnyitására 1872. november 17-én került sor, délután 6 órakor. A kávéház Kolozsvár egyik „újabb dísze”,⁶ jövőjét a tisztasággal, jó szolgálattal, mérsékelt árakkal teljesen fenntarthatja – jósolta a *Magyar Polgár*.⁷ „A termék az estéli világításnál pompás látványt nyújtottak. Minden ragyogott, minden apróság a bérlő, Kornheiser szakavatottságáról tanúskodott. A szolgálat pontos, szóval minden jó benyomást tesz a vendégre. Van tehát három nagy és jó kávéházunk, melyekben már kényelmesen elfér közösségünk.”⁸

A kávéházi kultúra egyik alapvető jellemzője volt a korban, hogy egyes kávéházakban a cukrászat édes termékei is jelen voltak. A Grand kávéház bérlője 1872 decemberében megnyitotta cukrászati részét is a kávézóban, így asztali süteményekkel is bővítette kínálatát, különösen mákos-diós süteményekkel, melyeknek elkészítését szakavatott cukrászokra bízta és kedvező áron megrendeléseket is vállalt. A kávéház bérlője, hogy még inkább elnyerje a kolozsvári polgárság szimpátiáját, 1873. január 2-án szerzett összes bevételét a helybeli tűzoltó egylet részére ajánlotta fel, egészen rendhagyó módon.⁹

„Egy csók ára 10 forint” – hirdették aznap kora reggel a városszerte megjelent vörös plakátok, így csalogatva vendégeket a Grand kávéház aznapra tervezett mulatságára. Kornheiser jótékonykodása kicsit sem volt megszokott, „a tűzoltó sereg egész nap hadi lábon állt a közönség számára, hiszen a nemes cél érdekében elvállalták azt, hogy ők szolgáljanak fel és álljanak a közönség rendelkezésére. A jótékonykodó szolgálatot mindenki szívesen fizette, eltérő árakban”.¹⁰

A jótékonyághoz különleges körülményt szolgáltatott a kávéház két csinos pénztárosnője, egyik szőke, másik barna, hogy a vendégek ízlése ne jöhessen zavarba. Az egyik pénztárosnőtől megkérdezték, hogy jótékony célra mi lenne egy

csóknak ára. A válasz rövidesen meg is érkezett: 10 forint. Így tehát délelőttre már elcuppant az első csók, délutánra tüzezebben a második. A kávéház jótékonyági napja nagy mulatsággal ért véget, „Salamon pompás vonója” biztosította a jó hangulatot. Összesen 240 forint gyűlt össze, melyet a tűzoltó egyesület „jövendőjező jó tréfának tartott”.¹¹

1873 áprilisában a Grand-Caffét átvette Benkő Ferenc pesti kávé, aki minden igyekezetét és a nagyvárosban szerzett tapasztalatait „arra fordítja, hogy a közönség számára minden kávéházi kényelmet megadhasson”.¹²

A kávézó ajánlatai: finom bivalytejjel készült reggeli kávé, melynek nagy adagja előfizetéssel 5 forint 20 krajcár, kis adagja 3 forint 20 krajcár. A cukrászatra is különös figyelmet fordítva alacsony áron továbbra is megrendeléseket vállalt, továbbá a nyár folyamán különböző ízű fagyaltokat is felszolgáltak a kávézóban, hideg kávé mellett.¹³

„Érdekes harc a tekeasztalon” – az egyes kávéházak berendezését képező tekeasztal (biliárd) lehetőséget nyújtott egyéb kávéházi szórakozásra is. 1875 szeptemberében a Klagenfurtból érkezett Meerlach György 50 érdekes tekemutatóványból álló bemutatót tartott a Grand-Cafféban. „Este 6 órakor Kolozsvár legjobb tekejátékosai s számos érdeklődő jelent meg.”¹⁴ Miután Meerlach György megkezdte mutatóványait, Főző József hívta ki harcra, amelyet el is fogadott. A küzdelmet a közönség figyelemmel kísérte végig, éljenezve és tapsolva.¹⁵

A tekézés szokása nagy népszerűségnek örvendett a kávéházban, ezért az új kávéház-tulajdonos ezt kihasználva egy tekézős jótékonyági napot rendezett, mely keretében igyekezett eleget tenni a már az előző tulajdonos által meghonosított hagyománynak, és pedig, hogy a tűzoltó egyesületnek ajánlja fel napi bevételeit.¹⁶

1879 májusától 1880 júliusáig a nyári szezon megnyitására Feierman Gyula kávé és vendéglős bérelte ki a kávézó helyiségét és alakította át annak nyári kertjét, valamint a kávéházi italok kínálata mellett éttermet is nyitott, melyben mindenféle hideg és meleg étkek, palackozott sörök, borok, fagyaltok, sütemények felszolgáltatását ajánlotta jutányos áron helyben vagy akár társas lakomák esetén megrendelések útján is.¹⁷

A Grand-Caffé bérlője az új nyári kertet és az étterem helyiségét célszerűen rendezte be, lombos fákkal körülvéve mindkettőt. Az új pompát kapott étterem a Redout táncterme után az egyik legnagyobb, bálozásra is alkalmas terem volt akkoriban Kolozsváron. A kert egyik felbecsülhetetlen előnyét az képezte, hogy közel volt a főtér és a színház is, amely lehetővé tette a széles körű látogatást és törzsvendég-társaságok kialakulását.

1880 júliusától az új tulajdonos Helfy Adolf lett (a New York szálloda későbbi bérlője). Helfy Adolf a kávéház berendezését és személyzetét teljesen megújította, kínálatát frissítette, és a szokásos kávéházi italok, likőrök, fagyaltok, sütemények mellett 40 bel- és külföldi hírlapot járatott.¹⁸

A kávéház és cukrászat együttes működésére példa Orbán József, valamint Hochstein Tivadar cukrászda-kávéháza. Hochstein Tivadar cukrászatában és kávéházában, gazdag választékban, ízletes cukrokkal, süteményekkel, kitűnő italokkal várta vendégeit.¹⁹

A híres cukrász, Tauffer János cukrászatról 1870 áprilisában tudósít a *Magyar Polgár*, amikor Tauffer a húsvéti ünnepek alkalmával rendhagyó kínálatában a piros tojások elkészítéséről és megrendelési lehetőségéről tájékoztatta a kedves közönséget.²⁰ Tauffer János cukrászatában és kávéházában a sütemények, édességek, italok, kávék fogyasztása mellett lehetőség volt tekézésre, és több

mint 40 magyar, német, francia, román politikai, szépirodalmi lap és képes folyóirat olvasására. A cukrászat minden nap a legfrissebb süteményekkel, kalácsokkal, hideg és meleg kávékkal rendelkezett. Tauffer János a süteménykészítést, tortarendelést lakodalmakra, de társas ebédekre is szívesen vállalta.

Tauffer cukrászata 1873-tól kávéházzá alakult, és híresen olcsó reggeliket szolgáltat fel, mellé „olcsó, finom kávé – tiszta és jó bivaltejjel”,²¹ egy kis vagy nagy adag kiflivel, akár havi előfizetéssel 3 és 4 forintért. Kedvezményes volt a tiszta kávé és a bivalytejjel készült, esetleg a nagy és kis kávé kiflivel vagy anélkül, a nagy és kis pohár meleg tej vagy a sima kávé. Kedvezményesebb áron havi előfizetéses jeggyel is hozzájuthatott mindehhez a vendég.²² Kezdetben a kávé törökösen főzték, porceláncsészékben és kávé ibrikben felszolgálva tejsűrűvel (tejszínnel) és sok cukorral. A régi korok szokását őrizte és elegánsnak számított a fagylalt mellé kávé inni, potom 25 krajcárért.²³

Ételkínálatát illetően is változatos volt Tauffer cukrászata. Minden nap tizenegy órától kezdve farsangi és bécsi fánkot szolgáltak fel helyben vagy megrendelés útján. Reggel tíz órától délután egy óráig friss hacheé pástétomok és íróstésztaiban sült füstötlen virslik ízletes választéka várta a vendégeket, továbbá sült „vestfáli” sonka, mellé valódi sashegyi és budai bor.²⁴ A nyári hónapok közeledtével a cukrászdák bővítették a kínálatot, Tauffer János már közvetlenül június előtt igyekezett valami újat nyújtani vendégeinek, májusban bevezette nagy mennyiségben és széles választékban a legújabb divatú fagylalt-formákat, új ízvilágú édesítésben és friss aromákkal.²⁵

A kolozsvári vendéglátás élén álló Tauffer János cukrászata folyamatosan bővítette választékát. Újításként bevezette a pozsonyi mákos és diós kiflit, a cukrozott olasz gesztenyét, az indiai fánkot, de csokoládéfigurákat, likórt, marcipánt, hab „confectet”, szalon-krémet is kínált, továbbá csokoládés bonbonok, gyümölcskenyér és friss gyümölcsök is kaphatóak voltak nála.²⁶

Tauffer János árucikkei finomságukról tanúskodtak az évek folyamán, felhozatalát mindig bővítette, nagyszámú közönség fordult meg kávéházában, amely népszerűséget bizonyára a nagy választék és jó minőség mellett az olcsó áraknak is köszönhette. Szezonnyitáskor, de a fontosabb ünnepek alkalmával is a cukrászda kínálata, enteriőrje teljesen megváltozott és igazodott az adott ünnephez. Húsvétkor piros cukortojásokkal szolgált kitűnő választékban, akár megrendelésre is, karácsonykor karácsonyi ajándékokkal s feldíszített karácsonyfaival készült az ünnepi vendégsereg látogatására.²⁷

Cukrászatának egy fióküzletét a sétatéri kioszkban is berendezte, a Korcsolya Egylet örömeire. A berendezett cukrászda télen jól fűtött volt, itt is naponta friss süteményeket, meleg kávé, teát és vegyes likőröket fogyaszthatott a korcsolyázó közönség. A sétatéri kioszkban, Tauffer János ajánlata szerint, a „savó kúra és a reggeli kávé együtt járt”.²⁸ Cukrászdájában a „tisza” édes, meleg savót havi 4 forintért árulta. Szolgáltatásainak bővítéseképpen zenekart is kívánt szerződtetni.²⁹

A kisebb népszerűségnek örvendő Szabó Ferenc cukrászatának működése az 1870-es évekre tehető. Cukrászatát együttesen vezette Ajtai László vendéglőssel az Újvilág mulatóhely vendéglőjében.³⁰ Hűsítő csemegéket, jó ízű ételeket minden időtábján reggelivel és uzsonnával, „tisza” italokkal szolgált fel.³¹ Az 1870-es években működött még Orbán József cukrászata és kávéháza a Bel-monostor utcában, kettős funkciója mellett különböző városi események alkalmával bálokat is szervezett.

Özvegy Ulrich Józsefné és fiainak cukrászata a finom sütemények mellett igyekezett pluszszolgáltatásokat is nyújtani, ilyenek voltak például minden év-

ben a húsvéti piros tojások, valamint a tűzijátékhoz szükséges mindenféle eszközök árusítása, mindezeket tetézve a cukrászda gyors vidéki megrendeléseket is vállalt.³² Tauffer Adolf Bel-monostor utcai cukrászatáról 1873-ban számol be a sajtó. Vállalkozása bátyja, Tauffer János cukrászatához hasonlóan működött. Tauffer Adolfnál is elsősorban édességek, francia bonbonok, diós, mákos kiflik, befőttek szerepeltek a kínálatban, de olcsón megrendelhetőek is voltak. 1875-ben átköltözött egy viszonylag belvárosiasabb környékre, a Streicher-féle házba, az Európa szálloda mellé. (Belső-híd utca, utóbb Wesselényi Miklós, ma Regele Ferdinand utca).³³

Kolozsvár vendéglátásának egy másik fontos alappilléret képezték már az 1870-es évektől a szállodák.

A Biasini szálloda, Kolozsvár egyik legelőkelőbb és leglátogatottabb szállodájának számított és évtizedekig első rangú szállodaként tartották számon, mottója: „Nagy forgalom kevés haszonnal.”³⁴ Egyedisége abban rejlett, hogy multifunkcionálisan működve próbált helyt állni a vendéglátás minden terén az utaztatás, szállítás, étkeztetés, szállás, szórakozás területeire egyaránt kiterjesztve ajánlatát.³⁵ A Külső-Torda utcában álló épületet az olasz származású vívó mester, Gaetano Biasini vásárolta meg 1837-ben.³⁶ Kezdetben egy fogadót létesített (Szacsvay-fogadó), majd ezt átalakította szállodává és kávéházzá.³⁷ Gaetano Biasini kávéháza egyedi volt már akkor is, eléje padokat, asztalokat rendezett be, megteremtve a kávéház kényelmességét,³⁸ ráadásul a gyorsutazási szolgáltatás kínálatában is remekelt.³⁹

1871-ben Biasini vállalatát Ajtai László vendéglős igazgatta, aki igen elismert vendéglősként működött Kolozsváron, egyszerre több vendéglőben és sörcsarnokban. Ajtai szorgalma az általa vezetett vendéglők sikeres működésén és a sajtóban közzétett számos reklám alapján kiválóan értékelhető, vendégeit egyszerű, de egyszerű mottóival próbálta becsalogatni az általa működtetett vendéglátó helyiségekbe: „Ebédeljünk tehát a Biasini szállodában Ajtainál, ozsonnáljunk nála az Arénában Ajtainál, vacsoráljunk az Újvilágban Ajtainál.”⁴⁰

A kávézási szokásokat tiszteletben tartó Biasini szállodában a kávé szobára rendelhető volt, ahol egy adag fehér kávé két kiflivel 24 krajcárba került. 1873.szeptember 15-től a Biasini szálloda szolgáltatásai közt megjelent a szobában felszolgált egy adag fehér kávé két kiflivel 24 krajcárért, és négy féle ebéd szintén a szobában felszolgálva 80 kr. és 1 frt. között.⁴¹

Az 1880-as évekre a Biasini szálloda éttermének vendégei különös meglepéssel vélekedtek az étterem kitűnő ételeiről és italairól. Megelégedésükről tanúskodnak az alábbi dicsérő szavak is, amelyeket egy ott megszállt vendég osztott meg, ám egyúttal azt is jelzik, hogy népszerűsége hanyatlóban volt ekkor: „A Biasini Szálloda konyhája az utóbbi időkben oly jó, hogy a mostaninál bizonyosan nagyon frequentíát érdemelne.”⁴²

A Kolozsvár központjában lévő Nemzeti szálloda igazi rejtélyt jelentett a Kolozsvárra utazó vendégeknek. Egy messzi földről vándorolt idegen a „nemzeti” szó hallatán „hárompróbás táblabírakat és reggelire töltött káposztát” képzelt el. Egy kolozsvári polgár így próbálta a megijedt vendéget lenyugtatni: „Sose féljen, monsieur, olyan előkelő internacionális vendéglő az, hogy az ausztráliai és amerikai egyaránt otthon találhatja magát benne.”⁴³

A Nemzeti szállodát a város legrangosabb szállodájaként tartja számon a korabeli sajtó, külön étteremmel, étlapokkal, portással és szobalányokkal. A szállodát „városunk legszerencsésebb helyén fekvő vendéglőjeként” említik. Bérelője

Orbán József, pincérei közt említhető Nagy Gábor (a később nagyon gazdag étterem-tulajdonos), Nagy Ferenc és Szileveczky Florián.⁴⁴ A szálloda étterme nemcsak a finom ételek és italok fogyasztására kínált alkalmat, hanem étteremében különböző zenés estélyeket, előadásokat is szerveztek, berendezése kényelmes volt, ráadásaként udvari berendezéssel, külön kávéházzal is rendelkezett.⁴⁵

Az Európa szálloda bérlője igyekezett berendezésénél olyan kényelmet nyújtani, amilyent csak a nagyvárosi szállodák nyújthattak abban a korban. Az első rangú szálloda külön étteremmel, étkezési étlappal rendelkezett és szerkezetileg sem a kolozsvári hagyományos szállodák sorában említendő, ugyanis csinosan bebútorozott vendégszobái mellett olyan külön termeket is fenntartott, amelyek társas ebédek számára is megfelelő szolgáltatást nyújtottak névnap, keresztelő, esküvő valamint más események megünnepléséhez. Ezek mellett a szállodának kiemelkedő részét képezte az ún. „Csemege-csarnok, ahol a vendégek a legkitűnőbb delicatesseseket és minden seizon újdonságait kaphatták”.⁴⁶

1873 júliusában a szállodát új bérlő vette át, kinek kilétét nem árulják el. Éttermében számos külföldi bor és finom likőr kóstolására nyílt lehetőség. A csemegetár sörrel, borral, hideg és meleg étkekkel, hideg húsfélékkel egyaránt fel volt szerelve. A szálloda udvarán mulatókert, csinosan berendezett nyári ebédlő kapott helyet, ahol heti kétszeri zeneestély szórakoztatta a vendégeket.⁴⁷

1879 októberében a volt Grand-Caffé bérlője, Benkő Ferenc vette át és rendezte be új, elegáns, kényelmes bútorzattal éttermét és szállodáját, a melyet Hungária szálloda néven újraneyített.⁴⁸

A kolozsvári vendéglők száma mára dualizmus elején is nagynak tekinthető, s a vendéglők többségéről elmondható, hogy pontos kiszolgálással, helyben vagy megrendelés útján kitűnő ételekkel, borokkal csalogatták vendégeiket. A vendéglőhöz rendszerint néhány vendégszoba is tartozott, és gyakori volt az estétől reggelig tartó zenés mulatozás.

A Kék Szőlő vendéglő 4 szobával, nyári mulatókerttel, téli és nyári konyhával, pincével, jégveremmel rendelkezett. 1874 augusztusában Schwiger Zsigmond a vendéglőse, aki olcsó árban ebédet, vacsorát szolgáltatott a vendéglőben és a hozzá tartozó kerti helyiségben is. Az ebéd, bor és feketekávé 80 krajcárért volt elérhető, a dinnye kedvelőinek finom ananászdinnyét ajánlott.⁴⁹

1875 májusában a Kék Szőlő vendéglőt, valamint a nyári és téli mulatóhelyiséget átvette Ajtai László, a sokrétű vendéglős. A helyiségben naponta lehetett étkezni, jó ízű ételek és italok társaságában alacsony áron és pontos kiszolgálással. Elvállalt még társas étkeztetéseket a helyszínen és helyszínen kívül egyaránt. A vendéglő mulatóhelyiségét nagyszámú mulatni vágyó közönség is igénybe vehette mind a nyári, mind az őszi szezonban, de akár még a hidegebb, októberi, novemberi hónapokban is. Erről tanúskodnak a sajtóban megjelent, s a rendőrséghez címzett panaszok a reggelig tartó mulatozás, a hangos zene és a zavaró jókedv kapcsán.⁵⁰

A Kis pipa vendéglőse rövid ideig vezette vállalkozását. 1876 októberében az Európa Szálloda éttermeibe költözött át, ahol konyháját a jóság és olcsóság ígéretével szándékozott megtartani, kitűnő és „tisztá” borokkal, valamint pontos szolgálattal. A vendéglős vélekedése a helyiségről: „Ragyogó tisztasága semmit sem hasonlít egy közönséges cseréppipához, minél fogva hölgyeink is, kik netalántán irtóznak e füstös szerszámtól, megnyugodva jöhetnek e csinos helyiségbe, olykor-olykor jó zenét hallgatni.”⁵¹

Az Európa szálloda udvarán a Kis pipa vendéglőse különálló nyári helyiséget is létrehozott a vendégeknek a nyári szezon közeledtével, és esténként a he-

lyi katonai zenekart hívta meg a vendégek szórakoztatására, s a belépési díjat a vendéglő állta.⁵²

Nagy Ferdinánd Söracsarnokának vendéglője a kolozsvári vendéglősök, kávé-sok, és pincérek egyletének közgyűlési színtereként is működött.⁵³

A kávéházi élet mellett a kolozsvári polgárok kedvelt időtöltése volt a bálozás, fürdőzés, majálisozás, amelyek a társas élet megnyilvánulásait képezték. A rutinszerű mindennapokat a dualizmus korában fellazította a kikapcsolódás iránti érdeklődés és a minőségi időtöltés. A Kolozsváron rendezett bálokat ebben az időszakban teljes mértékben a fényűzés, a szórakozás iránti vágy és nagy népszerűség jellemezte. Elsősorban azért, mert a bálok megfelelő alkalmat jelentettek a találkozáshoz, a társasági érintkezéshez, és ezeken az eseményeken több társadalmi réteg keveredhetett és megmutatkozhatott. A bálok helyszínét javarészt a Redoute (ma a Népművészeti Múzeum épülete, a Memorandumului utcában) földszinti nagyterme képezte.⁵⁴ Szervezés és lebonyolítás tekintetében sorshúzásos nyereményjátékokra került sor, tombolákat osztottak ki, amelyek biztosították a bál nyereményi izgalmát is.⁵⁵

A farsangi időny közeledtével a kolozsvári polgárok számára első osztályú szórakozást nyújtottak a különböző bálok. A Kolozsvári Kör (társalkodó egylet) által szervezett bál volt 1871-ben azon bálok egyike, amely „fényesen sikerült” és „sokáig emléket fog hagyni”.⁵⁶

Kolozsvár – a különféle testedzési és szabadidős tevékenységek terén is igen széles kínálatot nyújtott, számos sporttevékenységnek engedve teret – egyike volt azon dualizmuskori városoknak, ahol a mindennapokat aktívan élték meg a mozogni vágyó polgárok. Azonban a legnemesebb szellemi szórakozást és szellemi tornát, a sakkozást – ahol az ész diadalma a cél, mint az „ülő” sportok egyik fajtája – viszont kevésbé gyakorolták az 1870-es évek végéig. Sakkozásra ugyan nyílt lehetőség a kávézóknál és a fürdőhelyeken, de sakkozó egyletet létrehozni nehezen sikerült. A sakkozás megannyi jó hatását a hírlapok rendszerint tárgyalták és úgy vélekedtek róla, hogy a sakkjáték által még nagyobb hírnévre tehetne szert a város. A sakkozást vitató hírlapi rovatok sajtóhullámban indítottak el 1875-ben, amelynek nyomán a polgárok részéről intézkedés történt ez ügyben, és még az azt követő napokon megtárgyalták egy sakk-kör alapításának fontosabb lépéseit Helfy Adolf (vendéglős) és Szabó Sámuel (református kollégiumi tanár, törvényhatósági bizottsági tag) irányítása alatt és végérvényesen kimondták annak szükségességét.⁵⁷

A sakk-kör megnyitója nagy esemény volt a kolozsvári polgárok életében. A sakkozó-kör helyisége (Tivoli-épület, Főtér 30. szám) csinosan volt felszerelve, melynek falain a kör címere és néhány játékszabály állt, továbbá a terem másik része kis asztalokkal volt ellátva játszmakönyvekkel és más típusú kézikönyvekkel. A megnyitó ünnepség fő beszédében elhangzott, hogy a munkában kifáradt embernek egyéni hajlama és műveltsége szerint különböző mulatságokban és játékokban kell lelnie örömét. Ilyen mulatságként szerepelt Kolozsvár újabb társadalmi pontjának érintkezési pontjának a sakk is, amelyhez nem kell szerencse, mindössze ész szükségeltetik. Az akkor megnyíló sakkozó kör 60 tagú közönséget toborzott.⁵⁸ 1880-ban a sakk-kör helyiségét a Helfy Adolf Bel-közép utcai vállalkozás helyszínére, a Grand kávéházba helyezték át.⁵⁹

A nyári szezon melegének kezdete jelentette a kolozsvári polgárok számára a gyógyfürdőben való hűsölést, mint a szabadidő eltöltésének egyik egészségesebb válfaját. A medencékkel, zuhanyzókkal berendezett Diána-fürdő, a fürdő-

zés elsődleges színtereként szolgált Kolozsváron. Kertjében nyári mulatóhelyiséget rendeztek be, ahol esténként jó hangulatot teremtett a Hilária dalegyet.⁶⁰

A Diána-fürdő tulajdonosa, dr. Szombathelyi Gusztáv (tisztiorvos) széles kínálatot nyújtott minden pihenni és szórakozni vágyónak: „Dr. Szombathelyi Gusztáv úrnak a sétatér szegletén fennálló szép fürdőintézetében minden időben lehet kapni meleg és hideg fürdőket. Szobái kényelmesek, rendezettek, s a vendég készszolgálatot talál. Gőzfürdője egyetlen levén városunkban, számtalan vendég járja 17 évtől fogva. Ez intézetet tulajdonosa csaknem áldozattal tartja fenn, miután kiadása aránytalanul nagy a vendégek számához”⁶¹ viszonyítva. A tiszta szamosi forrásvíz ásványából készített fürdőit nemcsak helyben lehetett igénybe venni, hanem kádas fürdői szállíttatásra is alkalmasak voltak.⁶²

Megvolt tehát mindennek a helye és funkciója a városban. Ha tekeparti kellett, annak lehetőségét is megtalálták a város polgárai, ha sakkozni vágytak, ezt az igényüket is ellátta a sakk-kör. Volt jó kávé és kitűnő kávéház, előkelő étterem és remek ételek, finom sütemények és cukrászdák, reggelig tartó mulatságok helyszíne, s ha a meleget kevésbé bírták, csobbanhattak a nyári napsütésben a Diána-fürdőben. A kolozsvári polgárság igenis szeretett enni, inni, szórakozni.⁶³

Kolozsvár egy évtizednyi vendéglátásának történeteit és lehetőségeinek bemutatását illetően teljes mértékben beigazolódik Kelemen Lajos azon megjegyzése, miszerint: „Kolozsvár városának történetéről beszélni egy óra alatt nehezebb feladat, mint ugyanerről három órát beszélni egyfolytában.”⁶⁴

■ JEGYZETEK

1. Buzinkay Géza – Erényi Tibor – Gergely András – Németh G. Béla – Veliky János: *A magyar sajtó története*. II/2. A Közép-Kelet-Magyarországi Hírlapok. 50–51. <http://mek.oszk.hu> (letöltés: 2018. 05. 15.)
2. Glózik Klára: *A turizmus és szabadidő eltöltésének lehetőségei Magyarországon a dualizmus korában, különös tekintettel Békés megyére (1867–1914)*. PhD-értekezés, Szeged, 2011. 30. (letöltés:<http://docplayer.hu>2018.03.16)
3. Gyáni Gábor: *A kávéházba járó polgár*. Budapesti Negyed 4. évf. 2–3. (12–13.) sz. (1996.) <http://epa.oszk.hu> (letöltés:2018. 04. 10.)
4. Magyar Polgár 1872. márc. 13. VI. évf. 59. sz.
5. Magyar Polgár 1878. márc. 18. XII. évf. 64. sz.
6. Magyar Polgár 1872. nov. 19. VI. évf. 265. sz.
7. Magyar Polgár 1872. szept. 22. VI. évf. 217. sz.
8. Magyar Polgár 1872. nov. 19. VI. évf. 265. sz.
9. Magyar Polgár 1872. dec. 28. VI. évf. 298. sz.
10. Magyar Polgár 1873. jan. VII. évf. 3. sz.
11. Magyar Polgár 1873. jan. 4. VII. évf. 3. sz.
12. Magyar Polgár 1873. ápr. 26. VII. évf. 95. sz.
13. Magyar Polgár 1873. ápr. 26. VII. évf. 95. sz.
14. Magyar Polgár 1875. szept.21. IX. évf. 215. sz.
15. Magyar Polgár 1875. szept.21. IX. évf. 215. sz.
16. Magyar Polgár 1876. ápr. 26. X. évf. 94. sz.
17. Magyar Polgár 1879. május 1. XIII. évf. 99. sz.
18. Magyar Polgár 1880. júl.1. XIV. évf. 151. sz.
19. Magyar Polgár 1878. jún. 24. XII. évf. 142. sz.
20. Magyar Polgár 1870.ápr. 8. IV. évf. 43. sz.
21. Magyar Polgár 1872. dec. 17. VI. évf. 289. sz.
22. Magyar Polgár 1871. jún. 21. V. évf. 138. sz.
23. Magyar Polgár 1873. okt. 1. VII. évf. 224. sz.
24. Magyar Polgár,1871. jan. 15. V. évf. 12. sz.
25. Magyar Polgár 1872. ápr. 21. VI. évf. 91. sz.
26. Magyar Polgár 1871. nov. 22. V. évf. 266. sz.
27. Magyar Polgár 1874. dec. 23. VIII. évf. 292. sz.
28. Magyar Polgár 1876. május 2. X. évf. 99. sz.
29. Magyar Polgár 1875. jan. 10. IX. évf. 7. sz.
30. Magyar Polgár 1870. jún.1. IV. évf. 64. sz.
31. Magyar Polgár 1870. jún. 1. IV. évf. 64. sz.
32. Magyar Polgár 1871. márc. 29. V. évf. 72. sz.
33. Magyar Polgár 1875. május 5. IX. évf.102. sz.

34. Magyar Polgár 1872. szept. 18 VII. évf. 213. sz.
35. Magyar Polgár 1872. jún. 26. VI. évf.144. sz.
36. Gyarmati Zsolt: *Kávéházak a dualizmus kori Kolozsváron. Nyilvánosság és magánélet a békeidők Kolozsváron*. Kvár, 2005. 126–127.
37. Gaal György: *Kolozsvár kétezer esztendeje dátumokban*. In: *Kolozsvár 1000 éve*. Szerk.: Dáné Tibor Kálmán – Egyed Ákos – Sipos Gábor – Wolf Rudolf. Erdélyi Múzeum-Egyesület – Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, Kvár, 2001. 329.
38. Szabó T. Attila: *Kolozsvár települése a XIX. század végéig*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R. T, Kvár, 1946. 36.
39. Magyar Polgár 1870. júl. 1. IV. évf. 76. sz.
40. Magyar Polgár 1871. okt. 5. évf. 227. sz.
41. Magyar Polgár 1873. szept. 18. VII. évf. 213. sz.
42. Magyar Polgár 1880. jan. 13. XIV. évf. 9. sz.
43. Magyar Polgár 1879. ápr. 8. XIII. évf. 81. sz.
44. Magyar Polgár 1872. aug. 9. VI. évf. 181. sz.
45. Magyar Polgár 1873. ápr. 17. VII. évf. 87. sz.
46. Magyar Polgár 1870. szept. 15. V. évf. 209. sz.
47. Magyar Polgár 1873. júl. 27. VII. évf. 171. sz.
48. Magyar Polgár 1872. dec. 11. VI. évf. 284. sz.
49. Magyar Polgár 1874. aug. 28. VIII. évf. 194. sz.
50. Magyar Polgár 1875. okt. 27. IX. évf. 246. sz.
51. Magyar Polgár 1876. okt. 9. X. évf. 231. sz.
52. Magyar Polgár 1877. máj. 11. XI. évf. 107. sz.
53. Magyar Polgár 1878. május 9. XII. évf. 106. sz.
54. Magyar Polgár 1872. jan.9. VI. évf. 5. sz.
55. Magyar Polgár 1876. jan. 25. X. évf. 19. sz.
56. Magyar Polgár 1871. jan. 31. V. évf. 25. sz.
57. Magyar Polgár 1875. júl. 15. IX. évf. 159. sz.
58. Magyar Polgár 1879. márc. 28. XIII. évf.72. sz.
59. Magyar Polgár 1880. ápr. 26. XIV. évf. 96. sz.
60. Magyar Polgár 1870. május 13. IV. évf. 55. sz.
61. K. Papp Miklós: *A „Magyar Polgár” Nagy Naptára az 1870. közönséges évre*. Második évfolyam, Kolozsvártt, 1870. 215.
62. Magyar Polgár 1873. jan. 8. VII. évf. 5. sz.
63. Sas Péter: *Mesélő képeslapok, Kolozsvár 1867–1919*. Noran Kiadó, Bp., 2003. 18–19.
64. Uo. 8.

